TEISINGUMO TEISMO (septintoji kolegija) SPRENDIMAS

2023 m. balandžio 27 d.*

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Socialinė politika – Vienodas požiūris užimtumo ir profesinėje srityje – Direktyva 2000/78/EB – Diskriminacijos dėl amžiaus draudimas – Senatvės pensija – Nacionalinės teisės aktai, kuriuose numatyta atgaline data pareigūnų kategoriją, kuriai anksčiau buvo sudarytos palankios sąlygos pagal nacionalinės teisės aktus dėl teisės į senatvės pensiją, prilyginti pareigūnų kategorijai, kuriai anksčiau pagal tuos pačius teisės aktus buvo sudarytos nepalankios sąlygos“

Byloje C-681/21

dėl *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas, Austrija) 2021 m. spalio 11 d. sprendimu, kurį Teisingumo Teismas gavo 2021 m. lapkričio 11 d., pagal SESV 267 straipsnį pateikto prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje

Versicherungsanstalt öffentlich Bediensteter, Eisenbahnen und Bergbau (BVAEB)

prieš

BB

TEISINGUMO TEISMAS (septintoji kolegija),

kurį sudaro kolegijos pirmininkė M. L. Arastey Sahún (pranešėja), teisėjai N. Wahl ir J. Passer,

generalinė advokatė T. Ćapeta,

kancleris A. Calot Escobar,

atsižvelgęs į rašytinę proceso dalį,

išnagrinėjęs pastabas, pateiktas:

– BB, atstovaujamo *Rechtsanwalt* M. Riedl,

– Austrijos vyriausybės, atstovaujamos A. Posch, J. Schmoll ir F. Werni,

– Europos Komisijos, atstovaujamos B.-R. Killmann ir D. Martin,

* Proceso kalba: vokiečių.

atsižvelgęs į sprendimą, priimtą susipažinus su generalinės advokatės nuomone, nagrinėti bylą be išvados,

priima šį

Sprendimą

1 Prašymas priimti prejudicinį sprendimą pateiktas dėl 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus (OL L 303, 2000, p. 16; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 79), 2 straipsnio 1 dalies ir 2 dalies a punkto ir 6 straipsnio 1 dalies išaiškinimo.

2 Šis prašymas pateiktas nagrinėjant *Versicherungsanstalt öffentlicher Bediensteter, Eisenbahnen und Bergbau (BVAEB)* (Valdžios institucijų, geležinkelių ir kasybos sektoriaus pareigūnų ir tarnautojų ligonių kasa, Austrija) ir BB ginčą dėl pastarosios senatvės pensijos dydžio nustatymo.

Teisinis pagrindas

Sąjungos teisė

3 Direktyvos 2000/78 1 straipsnyje „Tikslas“ numatyta:

„Šios direktyvos tikslas – nustatyti kovos su diskriminacija dėl religijos ar įsitikinimų [tikėjimo], negalios, amžiaus ar seksualinės orientacijos užimtumo ir profesinėje srityje bendrus pagrindus siekiant valstybėse narėse įgyvendinti vienodo požiūrio principą.“

4 Šios direktyvos 2 straipsnyje „Diskriminacijos sąvoka“ nustatyta:

„1. Šioje direktyvoje „vienodo požiūrio principas“ reiškia, kad dėl kurios nors iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių nėra jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos.

2. Šio straipsnio 1 dalyje:

a) tiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl bet kurios iš 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai nei panašioje situacijoje yra, buvo ar galėjo [galėtų] būti elgiamasi su kitu asmeniu;

b) netiesioginė diskriminacija yra akivaizdi tada, kai dėl akivaizdžiai neutralių sąlygų, kriterijų ar taikomos praktikos tam tikrą religiją ar įsitikinimus išpažįstantys, tam tikrą negalią turintys, tam tikro amžiaus ar tam tikros seksualinės orientacijos asmenys gali patekti tam tikru atžvilgiu į prastesnę padėtį nei kiti asmenys, nebent:
   i) tas sąlygas, kriterijus ar taikomą praktiką objektyviai pateisina teisėtas tikslas, o šio tikslo siekiama atitinkamomis [tinkamomis] ir būtinomis priemonėmis <…>

<…>“

5 Minėtos direktyvos 3 straipsnio „Taikymo sritis“ 1 dalies c punkte nustatyta:

„Neviršijant Bendrijai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas:

<…>

c) įdarbinimui ir darbo sąlygoms, įskaitant atleidimą iš darbo ir atlyginimą[.]“

6 Tos pačios direktyvos 6 straipsnyje „Skirtingo požiūrio dėl amžiaus pateisinimas“ numatyta:

„1. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtos užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

<…>

2. Nepaisydamos 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės gali numatyti, kad amžiaus, kurio sulaukus suteikiama arba įgyjama teisė gauti senatvės ar invalidumo pensiją, nustatymas pagal profesinės socialinės apsaugos sistemas, įskaitant pagal šias sistemas nustatomą skirtingą darbuotojų amžių arba sudaromas darbuotojų grupes arba nustatomas darbuotojų kategorijas, ir pagal tokias sistemas aktuariniams apskaičiavimams taikomi su amžiumi susiję kriterijai nelaikomi diskriminacija dėl amžiaus, jei dėl to nepradedama diskriminuoti dėl lyties.“

7 Direktyvos 2000/78 9 straipsnio „Teisių apsauga“ 1 dalyje numatyta:

„Valstybės narės užtikrina, kad šioje direktyvoje numatytoms pareigoms vykdyti visiems asmenims, manantiems, kad jie nukentėjo, kadangi jiems nebuvo taikomas vienodo požiūrio principas, būtų prieinamos teismo ir (arba) administracinės procedūros, įskaitant, kai jos mano, kad yra būtina, taikinimo procedūrą, net pasibaigus tariamai diskriminuojantiems santykiams.“

8 Šios direktyvos 16 straipsnyje „Laikymasis“ nustatyta:

„Valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti, kad:

a) būtų panaikinti visi įstatymai ir kiti teisės aktai, kurie prieštarauja vienodo požiūrio principui;

b) būtų panaikintos, paskelbtos negaliojančiomis arba iš dalies pakeistos visos vienodo požiūrio principui prieštaraujančios nuostatos, kurios yra įtrauktos į individualias arba kolektyvines sutartis, įmonių vidaus taisykles bei į laisvoms profesijoms, darbuotojų ir darbdavių organizacijoms taikomas taisykles.“

Austrijos teisė

9 Pagrindinėje byloje taikytinos redakcijos 2004 m. gruodžio 15 d. *Allgemeines Pensionsgesetz* (Bendrasis pensijų įstatymas) (*BGBl.* I, 142/2004) (toliau – APG), taikytinas tarnautojams, gimusiems po 1955 m. sausio 1 d.

10 1965 m. lapkričio 18 d. *Bundesgesetz über die Pensionsansprüche der Bundesbeamten, ihrer Hinterbliebenen und Angehörigen (Pensionsgesetz 1965*) (Federalinių valstybės tarnautojų, jų našlių ir jų šeimos narių teisių į pensiją federalinis įstatymas (1965 m. Pensijų įstatymas) (*BGBl.* 340/1965) (toliau – 1965 m. PG) su pakeitimais, padarytais 2010 m. gruodžio 30 d. įstatymu (*BGBl.* I, 111/2010) (toliau – 2010 m. PG), 39 straipsnio „Nepagrįstai gautų išmokų grąžinimas“ 1 dalyje buvo nustatyta:

„Nepagrįstai gautos išmokos (permoka), jeigu jos nebuvo gautos sąžiningai, turi būti grąžintos federalinei valstybei.“

11 2010 m. PG 41 straipsnis buvo suformuluotas taip:

„1. Šio federalinio įstatymo pakeitimai, kuriais nekeičiamas nei išmokų dydis pagal šį įstatymą, nei teisės į šias išmokas suteikimo sąlygos, taip pat taikomi asmenims, kurie šio įstatymo įsigaliojimo dieną turi teisę į mėnesines išmokas pinigais pagal šį įstatymą. Tik tuo atveju, kai yra aiški nuostata šiuo klausimu, apskaičiavimo taisyklių ar sąlygų, suteikiančių teisę į išmokas, pakeitimai taikomi asmenims, kurie šio įstatymo įsigaliojimo dieną turi teisę į išmokas pagal šį federalinį įstatymą.

2. Pagal šį įstatymą mokėtinos senatvės pensijos ir našlių ir našlaičių pensijos, išskyrus 26 straipsnyje numatytą papildomą gyvenimo lygio išmoką, turi būti indeksuojamos tuo pačiu metu ir tokiu pačiu mastu kaip pensijos, mokamos pagal privalomojo pensijų draudimo sistemą:

1) jei teisė į pensiją įgyta iki atitinkamų metų sausio 1 d.;

2) kai jos siejamos su senatvės pensijomis, į kurias teisė buvo įgyta iki atitinkamų metų sausio 1 d.

Nukrypstant nuo pirmo sakinio, senatvės pensija pirmą kartą indeksuojama tik nuo antrųjų kalendorinių metų, einančių po teisės į senatvės pensiją atsiradimo, sausio 1 d.

3. Iki 1955 m. sausio 1 d. gimusių valstybės tarnautojų, kurie 2006 m. gruodžio 31 d. ėjo tarnybą, pensijos arba su pensijomis susijusios išmokos pirmus tris kartus indeksuojamos [*Allgemeines Sozialversicherungsgesetz* (Bendrasis socialinio draudimo įstatymas) toliau – ASVG] 634 straipsnio 12 dalyje 2010 kalendoriniams metams nustatytu pensijų indeksavimo būdu, nebent atitinkamais kalendoriniais metais taikoma nuo ASVG 108h straipsnio 1 dalies nukrypstanti tvarka.“

12 1965 m. PG, iš dalies pakeisto 2018 m. gruodžio 22 d. *2. Dienstrechts-Novelle 2018* (2018 m. antrasis įstatymas, kuriuo iš dalies keičiami valstybės tarnybos teisė aktai) (*BGBl.* I, 102/2018) (toliau – 2018 m. PG), 41 straipsnio 3 dalyje nustatyta:

„Iki 1955 m. sausio 1 d. gimusių valstybės tarnautojų, kurie 2006 m. gruodžio 31 d. ėjo tarnybą, taip pat valstybės tarnautojų, kuriems taikoma 99 straipsnio 6 dalis, pensijos arba su pensijomis susijusios išmokos pirmus tris kartus indeksuojamos ASVG 634 straipsnio 12 dalyje 2010 kalendoriniams metams nustatytu pensijų indeksavimo būdu, nebent atitinkamais kalendoriniais metais taikoma nuo ASVG 108h straipsnio 1 dalies nukrypstanti tvarka.“

13 1965 m. PG, iš dalies pakeisto 2013 m. gruodžio 27 d. įstatymu (*BGBl.* I, 210/2013) (toliau – 2013 m. PG), 99 straipsnis „Lygiagretusis skaičiavimas“ buvo suformuluotas taip:

„1. XIII skyrius taikomas tik tarnautojams, gimusiems nuo 1954 m. gruodžio 31 d. iki 1976 m. sausio 1 d., įdarbintiems federalinėje valstybės tarnyboje iki 2005 m. sausio 1 d. ir tebedirbusiems 2004 m. gruodžio 31 d.

2. Tarnautojas turi teisę gauti pagal šio Federalinio įstatymo nuostatas apskaičiuotą ištarnauto laiko pensiją arba pouniversitetinių studijų dėstytojo pensiją tik taikant 7 straipsnyje arba 90 straipsnio 1 dalyje nurodytą procentinę dalį, kuri gaunama atsižvelgiant į visą jo iki 2004 m. gruodžio 31 d. įgytą stažą, už kurį mokama pensija.

3. Be senatvės pensijos ar pouniversitetinių studijų dėstytojo pensijos, tarnautojo pensija apskaičiuojama taikant 2013 m. gruodžio 31 d. galiojusios redakcijos [APG] ir šio įstatymo 6 straipsnio 3 dalies ir 15 straipsnio 2 dalies nuostatas. [APG] 15 straipsnis ir 16 straipsnio 5 dalis netaikomi. Pensija pagal [šį įstatymą] mokama neviršijant 2 dalyje nurodyto procento ir 100 % skirtumo.

4. Taikant 2, 3 ir 6 dalis, į laikotarpius, patvirtintus pagal 9 straipsnį, neatsižvelgiama. Kalbant apie laikotarpius, į kuriuos atsižvelgiama, lemiamą reikšmę turi faktinis laikas, kada laikotarpis, į kurį atsižvelgiama, buvo baigtas.

5. Bendrą tarnautojo pensiją sudaro 2 dalyje nurodyta atitinkama pensijos dalis ir 3 dalyje nurodyta atitinkama pensijos dalis.

6. Lygiagretusis skaičiavimas netaikomas, jeigu nuo 2005 m. sausio 1 d. įgyto teisę į pensiją suteikiančio bendro stažo dalis, skaičiuojant nuo viso teisę į pensiją suteikiančio bendro stažo, sudaro mažiau negu 5 % arba mažiau negu 36 mėnesius. Tokiu atveju senatvės pensija apskaičiuojama vadovaujantis šio federalinio įstatymo nuostatomis, išskyrus šį skirsnį.“

14 ASVG, iš dalies pakeisto 2013 m. gegužės 23 d. įstatymu (*BGBl.* I, 81/2013), 634 straipsnio 12 dalyje nustatyta:

„Nukrypstant nuo 108h straipsnio 1 dalies pirmo sakinio, Federalinis socialinių reikalų ir vartotojų apsaugos ministras 108 straipsnio 5 dalyje nurodytame nutarime 2009 ir 2010 kalendoriniais metais taip indeksuoja pensijas:

1) 2009 kalendoriniais metais pensijos, neviršijančios 60 % 45 straipsnyje nurodyto didžiausio įmokų apskaičiavimo pagrindo, būtų dauginamos iš koeficiento 1,034 ir 2010 kalendorinių metų indeksavimo koeficiento;

2) visos kitos pensijos būtų padidintos fiksuota suma, lygia dydžiui, gautam pritaikius 60 % 45 straipsnyje nurodyto didžiausio įmokų apskaičiavimo pagrindo 1,034 koeficientą už 2009 kalendorinius metus ir indeksavimo koeficientą už 2010 kalendorinius metus.“

Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

15 Valstybės tarnautoja BB, gimusi 1946 m., išėjo į pensiją 2011 m. gruodžio 31 d.

16 2012 m. gegužės 9 d. sprendimu BVAEB nustatė jos 3 079,57 EUR mėnesinę bruto senatvės pensiją.

17 Nuo 2014 m. sausio 1 d. BB senatvės pensija pagal 2010 m. PG 41 straipsnio 2 dalį buvo indeksuota ir padidėjo iki 3 128,84 EUR per mėnesį bruto sumos.

18 BB 2015 m. gegužės 20 d. raštu BVAEB užginčijo 2010 m. PG 41 straipsnio 3 dalies taikymą, kiek tai susiję su jos senatvės pensijos dydžio padidinimu 2015 m., ir paprašė sprendimu nustatyti mėnesinę bruto senatvės pensijos, į kurią ji turėjo teisę už tuos metus, sumą, taip pat sumokėti jai nesumokėtas senatvės pensijos sumas. Šiuo klausimu BB, be kita ko, teigė, kad šios nuostatos taikymas prieštarauja Direktyvos 2000/78 2 straipsniui, nes dėl jos indeksuojant senatvės pensijų dydį buvo sudarytos nepalankesnės sąlygos vyresniems (gimusiems iki 1955 m. sausio 1 d. dirbusiems) tarnautojams, palyginti su jaunesniais (gimusiems po 1955 m. sausio 1 d.) tarnautojais.

19 2015 m. birželio 24 d. sprendimu BVAEB, remdamasi 2010 m. PG 41 straipsnio 1–3 dalimis, nustatė BB mėnesinę 3 176,27 EUR bruto pensiją, mokėtiną nuo 2015 m. sausio 1 d. Šiuo klausimu ji konstatavo, kad nėra diskriminacijos dėl amžiaus, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnį, nes tarnautojams, gimusiems po 1955 m. sausio 1 d., taikoma mažiau palanki „lygiagretaus apskaičiavimo“ sistema, numatyta 2013 m. PG 99 straipsnyje, pagal kurį po 1955 m. sausio 1 d. gimusių pareigūnų senatvės pensijų dydis dėl draudimo laikotarpių, įgytų iki 2005 m., nustatomas pagal 1965 m. PG, o kiek tai susiję su draudimo laikotarpiais, įgytais nuo 2005 m., – pagal APG, šią sumą atitinkamai indeksuojant atsižvelgiant į ištarnautus laikotarpius.

20 Dėl šio 2015 m. birželio 24 d. BVAEB sprendimo BB pateiktą skundą *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas, Austrija) 2016 m. rugpjūčio 19 d. sprendimu atmetė kaip nepagrįstą, nes, teismo manymu, pensijos indeksavimo viršutinės ribos pagal 2010 m. PG 41 straipsnio 3 dalį, kuri netaikoma iki 1955 m. sausio 1 d. gimusiems valstybės tarnautojams, nustatymas Direktyvos 2000/78 nepažeidžia. Nevienodą požiūrį pateisina tai, kad nustatant po 1955 m. sausio 1 d. gimusių valstybės tarnautojų senatvės pensiją taikomas jiems nepalankesnis lygiagretusis skaičiavimas.

21 BB pateikus kasacinį skundą, 2017 m. spalio 25 d. sprendimu *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas, Austrija) panaikino minėtą teismo sprendimą ir nusprendė grąžinti bylą *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas), motyvuodamas tuo, kad 2010 m. PG 41 straipsnio 3 dalis yra tiesioginė nepateisinama iki 1955 m. sausio 1 d. gimusių tarnautojų diskriminacija dėl amžiaus, nes pagal 2013 m. PP 99 straipsnio 6 dalį „lygiagretusis skaičiavimas“ netaikomas visiems tarnautojams, gimusiems po 1954 m. gruodžio 31 d., visų pirma netaikomas tiems, kurių bendra laikotarpių, suteikiančių teisę į pensiją po 2005 m. sausio 1 d., trukmė yra mažesnė nei 5 % stažo, į kurį atsižvelgiama siekiant gauti pensiją, t. y. mažesnė nei 36 mėnesiai.

22 Iš tiesų *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas) pažymėjo, kad pagal 2010 m. VP 41 straipsnio 3 dalį ir 2013 m. PG 99 straipsnio 1 ir 6 dalis buvo trys į pensiją išėjusių valstybės tarnautojų kategorijos, kurių pensijos kasmet būdavo indeksuojamos skirtingais būdais: pirmajai kategorijai priklausė valstybės tarnautojai, gimę iki 1955 m. sausio 1 d., kurių pensijos pagal 2010 m. GP 41 straipsnio 3 dalį pirmuosius trejus metus turėjo būti indeksuojamos iki tam tikros ribos; antrajai kategorijai priklausė 1955 m. sausio 1 d. arba vėliau gimę pareigūnai, kurių atveju pagal 2013 m. PG 99 straipsnio 1 dalį turėjo būti taikomas lygiagretusis skaičiavimas; o trečiajai

kategorijai priklausė 1955 m. sausio 1 d. arba vėliau gimę tarnautojai, kuriems pagal 2013 m. PG 99 straipsnio 6 dalį neturėjo būti taikomas nei pensijų indeksavimas iki tam tikros ribos, nei lygiagretus skaičiavimas (toliau – trečioji kategorija).

23 2018 m. spalio 9 d. sprendimu dėl pakeitimo (*Ersatzerkenntnis*) *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas) patenkino šio sprendimo 20 punkte nurodytą BB skundą ir konstatavo, kad nuo 2015 m. sausio 1 d. ji turi teisę į 3 182,03 EUR dydžio mėnesinę bruto senatvės pensiją ir į atitinkamą nesumokėtos pensijos dalį, nes pagal Direktyvos 2000/78 2 straipsnį buvo draudžiama taikyti 2010 m. PG 41 straipsnio 3 dalį pagrindinėje byloje nagrinėjamai senatvės pensijai.

24 2018 m. PG atgaline data nuo 2011 m. sausio 1 d. iš dalies pakeista 2010 m. PP 41 straipsnio 3 dalis. Atgaline data įtraukus tarnautojus, kuriems taikoma 2013 m. PG 99 straipsnio 6 dalis, į 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalies taikymo sritį šia nauja 1965 m. PG redakcija buvo siekiama panaikinti trečiąją kategoriją, įtraukiant ją į šio sprendimo 22 punkte nurodytą pirmąją kategoriją, kuriai laikinai taikomos pensijų indeksavimo viršutinės ribos.

25 2019 m. balandžio 30 d. sprendimu *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas) atmetė BVAEB kasacinį skundą dėl 2018 m. spalio 9 d. *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas) sprendimo dėl pakeitimo (*Ersatzerkenntnis*) kaip nepriimtiną.

26 2019 m. liepos 25 d. sprendimu BVAEB, gavusi 2019 m. liepos 17 d. pateiktą naują BB prašymą, konstatavo, kad nuo 2015 m. sausio 1 d. BB turi teisę į 3 176,27 EUR bruto mėnesinę pensiją, nuo 2016 m. sausio 1 d. – į 3 211,26 EUR, nuo 2017 m. sausio 1 d. – į 3 236,95 EUR, nuo 2018 m. sausio 1 d. – į 3 288,74 EUR ir nuo 2019 m. sausio 1 d. – į 3 354,52 EUR bruto mėnesines pensijas, nes pagal 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalį atgaline data buvo panaikinta diskriminacinė situacija, kurią *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas) konstatavo šio sprendimo 21 punkte nurodytame 2017 m. spalio 25 d. sprendime. Pagal šią nuostatą ribotas senatvės pensijos indeksavimas taip pat taikomas tarnautojams, patenkantiems į 2013 m. PG 99 straipsnio 6 dalies taikymo sritį, kuriems anksčiau šis indeksavimas buvo netaikomas. Be to, BVAEB nusprendė, kad BB turėjo grąžinti valstybei 84,24 EUR senatvės pensijos permoką už 2019 m. sausio–rugpjūčio mėn. laikotarpį; kita vertus, permoka laikotarpiu iki 2018 m. gruodžio mėn. BB buvo gauta sąžiningai.

27 2020 m. birželio 23 d. sprendimu *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas), į kurį vėl kreipėsi BB, patenkino jos skundą dėl ankstesniame punkte nurodyto sprendimo, motyvuodamas tuo, kad 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalis vis dar prieštarauja Direktyvos 2000/78 2 straipsniui. Iš tiesų, šio teismo teigimu, dėl 2018 m. PG pagrindu priimto teisės akto pakeitimo nepasikeitė iki 1955 m. sausio 1 d. gimusių valstybės tarnautojų padėtis, kuri tebebuvo nepalanki, todėl diskriminacija dėl amžiaus išliko. Vis dėlto atsižvelgdamas į *res judicata* galią šis teismas atmetė skundą, kiek jis susijęs su reikalavimais už 2015 m. Todėl jis nusprendė, kad BB turi teisę į 3 217,02 EUR bruto mėnesinę senatvės pensiją nuo 2016 m. sausio 1 d., 3 242,76 EUR – nuo 2017 m. sausio 1 d., 3 294,64 EUR – nuo 2018 m. sausio 1 d., 3 360,53 EUR – nuo 2019 m. sausio 1 d. ir 3 421,02 EUR – nuo 2020 m. sausio 1 d.; šios sumos nebuvo perteklinės.

28 BVAEB dėl šio sprendimo pateikė kasacinį skundą prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui – *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas).

29 Šiomis aplinkybėmis šis teismas abejoja, ar su teisinio saugumo principu suderinama 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalis, pagal kurią pagal nacionalinės teisės aktus privilegijuotų tarnautojų kategorija, kiek tai susiję su jų teisėmis į senatvės pensiją (toliau – anksčiau privilegijuota kategorija), buvo prilyginta anksčiau pagal tuos pačius teisės aktus nepalankioje padėtyje buvusių tarnautojų kategorijai (toliau – anksčiau nepalankioje padėtyje buvusių tarnautojų kategorija).

30 Be to, šiam teismui kyla klausimas, pirma, ar ši nuostata atitinka iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, be kita ko, iš 2019 m. spalio 7 d. Sprendimo *Safeway* (C-171/18, EU:C:2019:839, 34 ir 41 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija), kylančią pareigą nedelsiant ir visiškai panaikinti nustatytą diskriminaciją, taip pat draudimą atgaline data panaikinti lengvatas, kuriomis anksčiau naudojosi palankesnėje padėtyje buvusi kategorija. Antra, jam kyla klausimas dėl galimybės taikyti šią jurisprudenciją pagrindinėje byloje nagrinėjamai situacijai.

31 Būtinybė užtikrinti anksčiau privilegijuotos kategorijos įgytų teisių ir teisėtų lūkesčių apsaugą išplaukia iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, susijusios su diskriminacija dėl amžiaus, be kita ko, iš 2019 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Leitner* (C-396/17, EU:C:2019:375, 49 punktas). Nagrinėjamu atveju pagal 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalį nesaugomos būtent anksčiau privilegijuotos kategorijos įgytos teisės.

32 Tiesa, 2015 m. sausio 28 d. Sprendime *Starjakob* (C-417/13, EU:C:2015:38, 49 punktas) Teisingumo Teismas nusprendė, kad nebūtinai visais diskriminacijos dėl amžiaus atvejais reikia skirti piniginę kompensaciją, lygią išmokų dydžių skirtumui, atsižvelgiant į tai, ar yra diskriminacija. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui kyla klausimas, ar šią jurisprudenciją galima taikyti tokioms aplinkybėms, kokios nagrinėjamos pagrindinėje byloje, nes byloje, kurioje priimtas šis sprendimas, anksčiau privilegijuotai kategorijai priklausiusių tarnautojų įgytos teisės, priešingai nei pagrindinėje byloje, buvo išsaugotos.

33 Bet kuriuo atveju Teisingumo Teismas dar nėra priėmęs sprendimo dėl klausimo, ar Sąjungos teisę atitinka tai, kad nacionalinės teisės nuostatos pakeitimas, taikomas atgaline data, galiausiai lemia tai, kad anksčiau privilegijuota kategorija tampa tokia pati kaip ir anksčiau nepalankioje padėtyje buvusių tarnautojų kategorija, panaikinant aplinkybę, dėl kurios atsirado skirtingas požiūris, todėl anksčiau dėl amžiaus diskriminuoti asmenys neturi piniginių teisių.

34 Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymi, kad teisę į veiksmingą teisinę gynybą užtikrina ne tik Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 47 straipsnio pirma pastraipa, bet ir Direktyva 2000/78, kurios 9 straipsnyje nustatyta, jog valstybės narės užtikrina, kad kiekvienas asmuo, manantis, kad nukentėjo nuo diskriminacijos, galėtų ginti savo teises. Tačiau teisė į veiksmingą teisinę gynybą taptų visiškai neveiksminga, jeigu nacionalinės teisės akto pakeitimas, leidžiantis atgaline data panaikinti diskriminaciją dėl amžiaus, neužtikrintų diskriminuojamiems asmenims galimybės gauti piniginę kompensaciją, atitinkančią pinigines išmokas, kurias jie būtų gavę, jei nebūtų nagrinėjamos diskriminacijos, taigi būtų nesuderinama su Sąjungos teise.

35 Šiomis aplinkybėmis *Verwaltungsgerichtshof* (Administracinis teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar [Direktyvos 2000/78] 2 straipsnio 1 dalis bei 2 dalies a punktas ir 6 straipsnio 1 dalis, taip pat teisinio saugumo, įgytų teisių paisymo ir Sąjungos teisės veiksmingumo principai turi būti aiškinami taip, kad juos pažeidžia tokia nacionalinės teisės nuostata, kaip nagrinėjama

pagrindinėje byloje, pagal kurią anksčiau privilegijuotai valstybės tarnautojų grupei dėl pensijų indeksavimo priklausančios teisės į pensijos sumas panaikinamos atgaline data, ir dėl to (dėl anksčiau buvusios privilegijuotos grupės panaikinimo atgaline data nuo šiol prilyginant ją anksčiau buvusiai neprivilegijuotai grupei) anksčiau buvusi neprivilegijuota valstybės tarnautojų grupė ne(be)turi dėl pensijų indeksavimo jiems priklausančių teisių į pensijos sumas, į kurias būtų turėjusi teisę dėl jau (kelis kartus) teismų konstatuoto diskriminavimo dėl amžiaus, jeigu Sąjungos teisę pažeidžianti nacionalinės teisės nuostata būtų buvusi netaikyta siekiant tokio pat požiūrio kaip ir į anksčiau buvusią privilegijuotą grupę?“

Procesas Teisingumo Teisme

36 2022 m. liepos 5 d. Teisingumo Teismo pirmininko sprendimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui buvo pateiktas prašymas pateikti informacijos ir, atsižvelgiant į prašymo priimti prejudicinį sprendimą turinį, paprašyta patikslinti, kaip Teisingumo Teismo atsakymas į pateiktą klausimą tiek, kiek jis grindžiamas nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų taikymo atgaline data prielaida, būtų naudingas sprendžiant ginčą pagrindinėje byloje.

37 2022 m. rugsėjo 2 d. raštu (jį Teisingumo Teismo kanceliarija gavo 2022 m. rugsėjo 8 d.) prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atsakė į šį prašymą pateikti informacijos ir visų pirma pakartojo priežastis, iš kurių matyti, kad prašymas priimti prejudicinį sprendimą yra svarbus pagrindinei bylai išspręsti. Toliau jis nurodė, pirma, kad pagrindinėje byloje turi nustatyti, ar senatvės pensijų dydis, kurį *Bundesverwaltungsgericht* (Federalinis administracinis teismas) nustatė kaip mokėtiną BB už 2015–2018 m. ir nuo 2019 m. sausio 1 d., atitinka taikytinus nacionalinės teisės aktus, atsižvelgiant į Sąjungos teisę. Antra, šis teismas pabrėžė, kad ginčas pagrindinėje byloje visų pirma susijęs su mokėtinos senatvės pensijos dydžio nustatymu, o ne su klausimu, ar būtų buvę galima reikalauti susigrąžinti galimas praeityje nepagrįstai gautas išmokas. Trečia, jis turėjo patikslinti, kad tuo atveju, jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad pagal Sąjungos teisę nedraudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, kaip 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalis, BB mokėtina senatvės pensija būtų per didelė, todėl neteisėta, taigi minėta pensija turėtų būti pakeista. Ketvirta, šiuo klausimu minėtas teismas konstatavo, kad toks tikslinimas turėtų būti atliktas neatsižvelgiant į tai, ar BB galbūt turėtų grąžinti praeityje nepagrįstai gautas išmokas, ar ji galėtų jas pasilikti, remdamasi savo sąžiningumu. Penkta, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pažymėjo, kad klausimas dėl galimo nepagrįstai gautų išmokų susigrąžinimo kiltų tik tuo atveju, jei būtų nustatyta, kad taikoma 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalis. Šešta, šis teismas padarė išvadą, kad net jeigu nagrinėjamų teisės aktų galiojimas atgaline data pasireikštų laikotarpiu nuo 2019 m. sausio 1 d., minėtų teisės aktų suderinamumas su Sąjungos teise išliktų lemiamas nustatant taikytiną teisinį pagrindą, leidžiantį nustatyti BB senatvės pensijos dydį ir kasmetinį jos indeksavimą tiek praeityje, tiek ateityje, neatsižvelgiant į tai, ar nepagrįstai gautos išmokos gali būti susigrąžintos.

Dėl prejudicinio klausimo

38 Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalis, 2 dalies a punktas ir 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad pagal juos draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose, siekiant nutraukti diskriminaciją dėl amžiaus, numatyta atgaline data tam tikros kategorijos valstybės tarnautojų, kuriems anksčiau buvo sudarytos palankesnės sąlygos, pensijų sistemą prilyginti anksčiau nepalankioje padėtyje buvusios valstybės tarnautojų kategorijos pensijų sistemai.

39 Pirmiausia reikia pažymėti, kad iš prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimas grindžiamas prielaida, kad, pirma, 2010 m. PG 41 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta tarnautojų, gimusių iki 1955 m. sausio 1 d., tiesioginė diskriminacija dėl amžiaus ir, antra, tai, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas priėmė 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalį, siekdamas pašalinti minėtą diskriminaciją dėl amžiaus. Pateiktą klausimą Teisingumo Teismas nagrinės atsižvelgdamas tik į šią prielaidą.

40 Siekiant atsakyti į šį klausimą pirmiausia reikia priminti, kad tiek iš Direktyvos 2000/78 pavadinimo ir preambulės, tiek iš jos turinio ir tikslo matyti, kad ja siekiama nustatyti bendruosius pagrindus, kad kiekvienam asmeniui būtų užtikrintas vienodas požiūris „užimtumo ir profesinėje srityje“, suteikiant jam veiksmingą apsaugą nuo diskriminacijos dėl kurios nors iš jos 1 straipsnyje nurodytų priežasčių, įskaitant amžių (2021 m. birželio 3 d. Sprendimo *Ministero della Giustizia (Notarai)*, C-914/19, EU:C:2021:430, 21 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

41 Be to, iš šios direktyvos 3 straipsnio 1 dalies c punkto darytina išvada, kad, neviršijant Sąjungai suteiktų įgaliojimų, ši direktyva taikoma „visiems asmenims tiek valstybiniame, tiek privačiame sektoriuje, įskaitant valstybines įstaigas“, pirmiausia „įdarbinimo ir darbo sąlygoms, įskaitant atleidimą iš darbo ir atlyginimą“.

42 Be to, reikia pabrėžti, kad, kaip matyti iš Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalies, siejamos su jos 1 straipsniu, pagal šią direktyvą vienodo požiūrio principu, be kita ko, reikalaujama, kad nebūtų jokios tiesioginės ar netiesioginės diskriminacijos dėl amžiaus. Minėtos direktyvos 2 straipsnio 2 dalies a punkte patikslinama, kad siekiant taikyti šio 2 straipsnio 1 dalį tiesioginė diskriminacija yra tada, kai dėl bet kurios šios direktyvos 1 straipsnyje nurodytų priežasčių su vienu asmeniu elgiamasi mažiau palankiai, nei panašioje situacijoje elgiamasi su kitu asmeniu.

43 Nepaisydamos Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 2 dalies, valstybės narės pagal šios direktyvos 6 straipsnio 1 dalį gali numatyti, kad skirtingas požiūris dėl amžiaus nėra diskriminacija, jei pagal nacionalinę teisę jį objektyviai ir tinkamai pateisina teisėtas tikslas, įskaitant teisėtus užimtumo politikos, darbo rinkos ir profesinio mokymo tikslus, o šio tikslo siekiama tinkamomis ir būtinomis priemonėmis.

44 Šiuo klausimu reikia pažymėti, kad pagal suformuotą Teisingumo Teismo jurisprudenciją, jeigu konstatuojama Sąjungos teisei prieštaraujanti diskriminacija ir, kol nepriimtos priemonės vienodam požiūriui atkurti, lygybės principo laikymasis gali būti užtikrintas tik suteikiant nepalankioje padėtyje esančių asmenų kategorijai tas pačias lengvatas, kokios suteikiamos asmenims, priklausantiesiems privilegijuotai kategorijai. Nepalankioje padėtyje esantys asmenys turi būti perkelti į tokią pačią padėtį, kokioje yra asmenys, kurie naudojasi atitinkama lengvata (2019 m. sausio 22 d. Sprendimo *Cresco Investigation*, C-193/17, EU:C:2019:43, 79 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

45 Taigi darbo sąlygų suvienodinimo tikslui ir teisinio saugumo principui prieštarautų tai, jei už atitinkamą pensijų sistemą atsakingiems asmenims būtų leista panaikinti diskriminaciją priimant priemonę, kuria atgaline data suvienodinama anksčiau privilegijuotiems asmenims taikyta sistema su anksčiau nepalankioje padėtyje buvusiems asmenims taikyta sistema. Iš tiesų, priėmus tokį sprendimą, atsakingi asmenys būtų atleisti nuo pareigos, nustačius diskriminacijos faktą, nedelsiant ir visiškai pašalinti šią diskriminaciją (šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 7 d. Sprendimo *Safeway*, C-171/18, EU:C:2019:839, 34 ir 41 punktus ir juose nurodytą jurisprudenciją).

46 Pirmesniame punkte išdėstyti argumentai galioja tik jeigu nacionalinės teisės aktų leidėjas nepriėmė vienodą požiūrį atkuriančių priemonių (šiuo klausimu žr. 2019 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Leitner*, C-396/17, EU:C:2019:375, 77 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

47 Vis dėlto dėl laikotarpio kompetentingam teisės aktų leidėjui priėmus vienodą požiūrį atkuriančias priemones Teisingumo Teismas nusprendė, kad pagal EB 119 straipsnį (dabar – SESV 157 straipsnis) nedraudžiama, kad tokios priemonės numatytų, jog anksčiau privilegijuotų asmenų pranašumas būtų sumažintas iki anksčiau nepalankesnėje padėtyje buvusių asmenų lygio (šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 7 d. Sprendimo *Safeway*, C-171/18, EU:C:2019:839, 18 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

48 Priešingai, nei savo rašytinėse pastabose teigia Europos Komisija, minėtame sprendime padarytos išvados turi būti taikomos ir Direktyvos 2000/78 kontekste, esant tokiai situacijai, kaip nagrinėjama pagrindinėje byloje, nes laikotarpiu iki 2018 m. PG įsigaliojimo jai buvo būdinga tinkama atskaitos sistema, t. y. trečioji kategorija (pagal analogiją žr. 2019 m. sausio 22 d. Sprendimo *Cresco Investigation*, C-193/17, EU:C:2019:43, 81 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

49 Darytina išvada, kad nacionalinės teisės aktų leidėjas, atsižvelgdamas į Sąjungos teisę, nuo to momento, kai buvo suderinti teisės aktai, šiuo atveju – priėmus 2018 m. PG, galėjo tarnautojų, patenkančių į anksčiau privilegijuotą kategoriją, senatvės pensijų sistemą prilyginti tarnautojų, anksčiau buvusių nepalankioje padėtyje, pensijų sistemai.

50 Iš tiesų reikia manyti, kad, nors pagal Direktyvos 2000/78 16 straipsnį valstybės narės privalo panaikinti įstatymus ir kitus teisės aktus, kurie prieštarauja vienodo požiūrio principui, šiame straipsnyje jos neįpareigojamos imtis tam tikrų priemonių diskriminacijos draudimo pažeidimo atveju; joms paliekama laisvė pasirinkti geriausią iš įvairių galimybių, tinkamų šiame straipsnyje nustatytam tikslui pasiekti, atsižvelgiant į galimas skirtingas situacijas (2019 m. gegužės 8 d. Sprendimo *Leitner*, C-396/17, EU:C:2019:375, 78 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

51 Vis dėlto iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad pagal teisinio saugumo principą apskritai draudžiama aktą, kuriuo įgyvendinama Sąjungos teisė, taikyti atgaline data. Šiuo klausimu reikia priminti, kad pagal teisinio saugumo principą, kuris yra vienas iš bendrųjų Sąjungos teisės principų, reikalaujama, kad teisės aktai būtų aiškūs, tikslūs ir kad būtų galima numatyti jų poveikį (2019 m. vasario 13 d. Sprendimo *Human Operator*, C-434/17, EU:C:2019:112, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija). Darytina išvada, kad tik išimtiniais atvejais teisės aktą, kuriuo įgyvendinama Sąjungos teisė, galima taikyti atgaline data, kai to reikalauja privalomasis bendrojo intereso pagrindas ir kai tinkamai užtikrinami suinteresuotųjų asmenų teisėti lūkesčiai (šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 7 d. Sprendimo *Safeway*, C-171/18, EU:C:2019:839, 38 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją).

52 Pirma, dėl privalomojo bendrojo intereso pagrindo reikia pažymėti, kad pavojus, jog bus rimtai pažeista atitinkamos pensijų sistemos finansinė pusiausvyra, gali būti toks imperatyvas (šiuo klausimu žr. 2019 m. spalio 7 d. Sprendimo *Safeway*, C-171/18, EU:C:2019:839, 43 punktą ir jame nurodytą jurisprudenciją). Tačiau iš Teisingumo Teismo turimos bylos medžiagos nematyti, kad toks imperatyvus pagrindas buvo nurodytas siekiant pateisinti pagrindinėje byloje nagrinėjamų nacionalinės teisės aktų galiojimą atgaline data. Nors Austrijos vyriausybė savo rašytinėse pastabose teigia, kad 2018 m. PG 41 straipsnio 3 dalimi siekiama užtikrinti teisingą pusiausvyrą tarp vyresnių ir jaunesnių valstybės tarnautojų, atsižvelgiant į ilgalaikį pensijų sistemos finansavimo naštos paskirstymą, vis dėlto atrodo, kad tokios aplinkybės nepakanka pateisinti tam,

kad anksčiau privilegijuotos kategorijos pareigūnų pensijų sistemos atgaline data prilyginimas anksčiau nepalankioje padėtyje buvusios kategorijos pareigūnų pensijų sistemai buvo būtinas siekiant išvengti didelės žalos atitinkamos pensijų sistemos finansinei pusiausvyrai. Tos pačios vyriausybės pastaba, kad iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, jog tikslai užtikrinti ilgalaikį senatvės pensijų finansavimą ir sumažinti skirtumą tarp valstybės finansuojamų pensijų lygių, atsižvelgiant į didelę valstybių narių diskreciją, gali būti laikomi teisėtais socialinės politikos tikslais, nesant kitų reikšmingų duomenų, leidžiančių daryti išvadą, kad tokių tikslų yra, negali įrodyti, kad nagrinėjama priemonė iš tikrųjų atitinka tokį bendrojo intereso pagrindą. Darytina išvada, kad šios priemonės galiojimas atgaline data, atrodo, nėra objektyviai pateisinamas, tačiau tai turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

53 Antra, dėl suinteresuotųjų asmenų teisėtų lūkesčių paisymo reikia priminti, kad iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo atsakymo į Teisingumo Teismo prašymą pateikti informacijos matyti, kad pagal 2010 m. PG 39 straipsnį tik „nepagrįstai gautos išmokos (permoka), jeigu jos nebuvo gautos sąžiningai, turi būti grąžintos federalinei valstybei“. Vadinasi, su sąlyga, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas patikrins visas reikšmingas jo nagrinėjamos bylos aplinkybes, pagrindinėje byloje nagrinėjamose nacionalinės teisės nuostatose gali būti paisoma suinteresuotųjų asmenų teisėtų lūkesčių, galbūt taikant 2010 m. PG 39 straipsnį.

54 Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, į pateiktą klausimą reikia atsakyti, kad Direktyvos 2000/78 2 straipsnio 1 dalis, 2 dalies a punktas ir 6 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinami taip, kad, nesant privalomojo bendrojo intereso pagrindo, pagal juos draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose, siekiant nutraukti diskriminaciją dėl amžiaus, numatyta atgaline data tam tikros kategorijos valstybės tarnautojų, kuriems anksčiau buvo sudarytos palankesnės sąlygos pagal nacionalinės teisės aktus, susijusius su teisėmis į senatvės pensiją, pensijų sistemą prilyginti anksčiau pagal tuos pačius teisės aktus buvusios nepalankioje padėtyje valstybės pareigūnų kategorijos pensijų sistemai.

Dėl bylinėjimosi išlaidų

55 Kadangi šis procesas pagrindinės bylos šalims yra vienas iš etapų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo nagrinėjamoje byloje, bylinėjimosi išlaidų klausimą turi spręsti šis teismas. Išlaidos, susijusios su pastabų pateikimu Teisingumo Teismui, išskyrus tas, kurias patyrė minėtos šalys, nėra atlygintinos.

Remdamasis šiais motyvais, Teisingumo Teismas (septintoji kolegija) nusprendžia:

2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodo požiūrio užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, 2 straipsnio 1 dalis, 2 dalies a punktas ir 6 straipsnio 1 dalis

turi būti aiškinami taip:

nesant privalomojo bendrojo intereso pagrindo, pagal juos draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose, siekiant nutraukti diskriminaciją dėl amžiaus, numatyta atgaline data tam tikros kategorijos valstybės tarnautojų, kuriems anksčiau buvo sudarytos palankesnės sąlygos pagal nacionalinės teisės aktus, susijusius su teisėmis į senatvės pensiją, pensijų

sistemą prilyginti anksčiau pagal tuos pačius teisės aktus buvusios nepalankioje padėtyje valstybės pareigūnų kategorijos pensijų sistemai.

Parašai.